

Seksisme in de openbare ruimte

Een benadering vanuit het internationaal recht

Nota en aanbevelingen van de Vrouwenraad

SEKSISME IN DE OPENBARE RUIMTE

MINISTERIËLE AANBEVELING CM/REC(2019)1 VAN DE RAAD VAN EUROPA	3
DEFINITIE VAN SEKSISME	3
MOTIVATIE	4
TE NEMEN MAATREGELLEN	5
AGENDA 2030, HABITAT III, DE NEW URBAN AGENDA EN DE EERSTE VN-HABITAT-VERGADERING	6
AANBEVELINGEN VAN DE VROUWENRAAD	8
AFBAKENING VAN HET BEGRIP 'PUBLIEKE RUIMTE'	8
ALGEMENE AANBEVELINGEN	8
GELIJKE TOEGANG EN GELIJK GEBRUIK VAN DE PUBLIEKE RUIMTE	10

Seksisme in de openbare ruimte

Ministeriële aanbeveling CM/REC(2019)1 van de Raad van Europa

Op 27 maart 2019 aanvaardden de ministers van de lidstaten van de Raad van Europa een aanbeveling over het voorkomen en bestrijden van seksisme: [CM/REC\(2019\)1](#). Regeringen moeten uitvoering geven aan de bepalingen van deze aanbeveling.

Aanbeveling CM/REC(2019)1 geeft de grote beleidslijnen aan om seksisme te voorkomen en bestrijden: op welke domeinen welk type acties moeten en kunnen ondernomen worden. Met deze aanbeveling beschikken we voor het eerst ook over een internationaal aanvaarde definitie van seksisme.

Definitie van seksisme

Voor de toepassing van deze aanbeveling, wordt onder seksisme verstaan:

Alle handelingen, gebaren, visuele voorstellingen, gesproken of geschreven woorden, praktijken of gedrag gebaseerd op de idee dat een persoon of een groep personen op grond van hun geslacht minderwaardig is, die zich voordoen in de publieke of private sfeer, zowel online als offline, met de volgende doelen of gevolgen:

- i. (ofwel) de schending van de inherente waardigheid of rechten van een persoon of een groep personen;
- ii. (ofwel) de veroorzaking van fysieke, seksuele, psychische of sociaaleconomische schade of leed aan een persoon of een groep personen;
- iii. (ofwel) de creatie van een intimiderende, vijandige, neerbuigende, vernederende of beledigende omgeving;
- iv. (ofwel) de belemmering van de autonomie en de volledige verwezenlijking van de mensenrechten van een persoon of een groep personen;
- v. (ofwel) het behoud en de versterking van genderstereotypen. ¹

---

¹ Op de website www.vrouwenraad.be vindt u o.m. een [vertaling](#) en [samenvatting](#) van de ministeriële aanbeveling CM/REC(2019)1, een [fact sheet](#) met enkele voor Vlaanderen/België relevante data over seksisme.

Motivatie

De ministers van de Lidstaten van de Raad van Europa wijzen op de schadelijke gevolgen van seksisme, dat soms onschuldig lijkt, maar dat hoegenaamd niet is. Seksisme is een schending van de **internationaal erkende mensenrechten en fundamentele vrijheden**, het leidt tot discriminatie en geweld. Ze illustreren dit aan de hand van enkele voorbeelden en ze wijzen op enkele relevante verdragen en beleidsengagementen, waaronder: het [VN Vrouwenrechtenverdrag](#) (1979), het [Verdrag over het voorkomen en bestrijden van geweld op vrouwen en van huiselijk geweld](#) (Raad van Europa 2012), het [Kinderrechtenverdrag](#) (1989), het [Peking Actieplatform](#) (Vierde Wereldvrouwenconferentie 1995), [Agenda 2030](#) en de SDG's, met o.m. SDG 5 (gendergelijkheid en empowerment van vrouwen en meisjes) en SDG11 (duurzame steden en gemeenschappen) als direct relevante doelstellingen voor de strijd tegen seksisme.

De ministers herinneren aan op de verplichtingen die voortvloeien uit de **basisprincipes van het internationaal recht**, waaronder de beginselen van **niet-discriminatie**, van **gelijkheid** en van **positieve actie**, die gevestigd zijn in meerdere mensenrechtenverdragen, waaronder [VN-Verdrag van de economische, sociale en culturele rechten](#) (1966)² en [het VN-Verdrag tot uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen](#) (1979).³

Ze herinneren aan **andere relevante ministeriële aanbevelingen** van de Raad van Europa voor het voorkomen en bestrijden van seksisme, waaronder [CM/Rec\(2007\)17](#) over standaarden en mechanismen van gendergelijkheid en de aanbevelingen [CM/Rec\(2013\)1](#) en [CM/Rec\(2017\)9](#) over gendergelijkheid in de media en in de audiovisuele sector. Ze herinneren er ook aan dat seksisme een element is van 'haatspraak'⁴ en dat de digitalisering nieuwe uitdagingen biedt voor de strijd tegen seksisme en tegen seksueel geweld en intimidatie van vrouwen in de openbare ruimte.⁵

---

² Zie hierover o.m. de toelichting over de interpretatie van artikel 2.2 en 3 in de [Algemene Bemerking nr. 16 over het gelijke recht van mannen en vrouwen inzake economisch, sociale en culturele rechten](#) van het Toezichthoudend Comité bij het Verdrag voor de economische, sociale en culturele rechten.

³ Zie artikel 1, 2, 3 en 4 van het Verdrag die deze basisbeginselen uiteenzetten en o.m. [algemene aanbevelingen 5, 25 en 28](#) en van het Toezichthoudend Comité bij het Vrouwenrechtenverdrag.

⁴ Opgenomen in [Algemene Beleidsaanbeveling nr. 15 over de strijd tegen haatspraak](#), aangenomen door de Europese Commissie tegen Racisme en Intolerantie van de Raad van Europa, december 2015.

⁵ Zie o.m. [Strategie voor internetbeheer 2016-2019](#) van de Raad van Europa, parlementaire resolutie [2119](#) over de bestrijding van de overseksualisering van kinderen (2016) , [2144](#) over de beëindiging van cyberdiscriminatie en online

Te nemen maatregelen

Regeringen moeten bestaande instrumenten inzake de **mensenrechten** (verdragen, resoluties, beleidsengagementen; wetgeving...) op doeltreffende manier **implementeren** en – waar gepast – nieuwe instrumenten inzetten om seksisme te voorkomen, om personen te beschermen tegen seksistisch gedrag, om overtreders te vervolgen/te bestraffen en om slachtoffers schadeloos te stellen.

Het kan gaan om **wetgevende, uitvoerende, administratieve, budgettaire** en regelgevende maatregelen, naast **beleidsplannen**, strategieën, **acties** en programma's. Hierbij moet rekening gehouden worden met intersectionele, elkaar kruisende factoren ⁶ én met verzwarende omstandigheden zoals ongelijke machtsverhoudingen, afhankelijke situaties, enz.. De maatregelen moeten preventie en bestrijden van seksisme in zowel de publieke als de privésfeer beogen.

Regeringen moeten de uitvoering van ministeriële aanbeveling CM/REC(2019)1 **monitoren** en regelmatig rapporteren over de genomen maatregelen en de geboekte vooruitgang aan de bevoegde stuurgroep(en) binnen de Raad van Europa.

In de aanbeveling zijn voorstellen voor **algemeen** te nemen **maatregelen** op vlak van wetgeving, beleid en inzake sensibilisering opgenomen, naast voorstellen voor **specifieke maatregelen** op enkele beleidsdomeinen die bijzonder gevoelig zijn voor seksisme en/of voor specifieke vormen van seksistisch gedrag.

---

haat (2017) en resolutie [2177](#) over het stoppen van seksueel geweld en intimidatie van vrouwen in de openbare ruimte (2017).

⁶ Bijvoorbeeld sekse en sociaal-culturele herkomst, .. en schadelijke genderstereotype opvattingen, ..en leeftijd, ..en seksuele voorkeur, .. en handicap of een andere status en verdere onderlinge kruisverbanden daarbinnen. Wetenschappelijk onderzoek zou kunnen staven welke mogelijke combinaties van factoren of intersecties zich voordoen.

Agenda 2030, Habitat III, de New Urban Agenda en de eerste VN-Habitat-vergadering

In [Agenda 2030](#) benadrukken de regeringen het belang van volledige realisatie van de mensenrechten van vrouwen en van empowerment van vrouwen en meisjes op alle domeinen voor duurzame ontwikkeling. Gendergelijkheid is een waardevol doel op zich, maar is tegelijk ook waardevol - nodig, doeltreffend en doelmatig – om de doelen van de duurzame ontwikkelingsagenda te bereiken.

Aandacht voor gelijke rechten en kansen voor vrouwen en mannen komt zowel terug **in de basisbeginselen** van de Verklaring als in de set Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen (SDG's). Artikel 20 van de Verklaring stelt dat in alle SDG's en subdoelen rekening moet worden gehouden met gendergelijkheid en empowerment van vrouwen en meisjes

Vanuit het perspectief van seksisme in de openbare ruimte zijn twee **SDG's** bijzonder relevant: SDG 5 over gendergelijkheid en empowerment van vrouwen en meisjes ⁷ en SDG 11 over inclusieve, veilige, veerkrachtige en duurzame stedelijke ontwikkeling. ⁸

De onderlinge samenhang tussen SDG 5 en SDG11 kreeg later vorm in de [Nieuwe Stedelijke Agenda](#), die in 2016 aanvaard werd door de [Habitat III](#) conferentie én in de [besluiten en het actieplan](#) van de eerste [VN-Habitat vergadering](#) (2019). ⁹

Hierin wordt gesteld dat in de strategische planning van steden en gemeenten aandacht moet zijn voor gendergelijkheid en sociale inclusie, dat gelijke toegang tot diensten en tot de stad (mobiliteit, groene en sociale ruimtes, gebouwen en infrastructuur) verbeterd moeten worden en dat vrouwenorganisaties een stem moeten krijgen in het beleid.

---

⁷ SDG5 beoogt tegen 2030 gendergelijkheid en empowerment voor alle vrouwen en meisjes te bereiken door structureel gelijke rechten, gelijke vrijheden en gelijke kansen te bevorderen én directe en indirecte discriminatie te bestrijden. Alle vormen van geweld op vrouwen en meisjes moeten worden uitgeroeid en de toegang tot seksuele en reproductieve gezondheid, tot innovatieve technologieën en tot publieke dienstverlening (o.m. ter ondersteuning van de combinatie arbeid en gezin), tot infrastructuur en sociale bescherming moet verzekerd zijn.

⁸ SDG 11 wil steden en gemeenten vernieuwen en ontwikkelen om de sociale cohesie, de persoonlijke veiligheid, innovatie en tewerkstelling te bevorderen en legt sterk de nadruk op een inclusief beleid en op gelijke toegang tot huisvesting, diensten, infrastructuur en de openbare en groene ruimtes..

⁹ De VN-Habitat Vergadering is het hoogste beslissingsorgaan voor duurzame urbanisatie en haar besluiten hebben een verplichtend karakter. Ze zijn niet juridisch bindend, maar geven richting aan het beleid van de regeringen die ze mee onderschrijven.

Regeringen en lokale overheden moeten maatregelen nemen om dit te verzekeren. De Vrouwenraad brochure '[Gendergelijkheid. De lokale uitvoering van Agenda 2030 vanuit genderperspectief](#)' bevat voorbeelden van onderlinge verbanden tussen gendergelijkheid, (latent) seksisme en de inrichting en uitrusting van steden en gemeenten.

Aanbevelingen van de Vrouwenraad

Overheden moeten met oog op het gelijke recht van vrouwen en meisjes op gelijke toegang en gelijk gebruik van de publieke ruimte op meerdere niveaus en meerdere beleidsdomeinen initiatieven nemen die vrouwen en meisjes empoweren om hun fundamentele rechten en vrijheden op te eisen.

De aanbevelingen bouwen voort op eerder geformuleerde aanbevelingen van de Vrouwenraad, op de ministeriële aanbeveling CM/REC (2019)¹ van de Raad van Europa en op de vaststellingen en aanbevelingen van de VN-Habitat conferentie en de VN-Habitat Vergadering.

Afbakening van het begrip ‘publieke ruimte’

Publieke ruimte is een diffuus begrip dat niet strikt afgebakend is. Er kunnen meerdere categorieën of type van ‘plaatsen’ of ‘ruimte’ onder ressorteren, waaronder ook het virtuele publieke domein. Naast algemene aanbevelingen focussen we hier op de fysieke publieke ruimte. Onder fysieke publieke ruimte rangschikken we inrichting en uitrusting van steden en gemeenten, inclusief de diensten en infrastructuur die ze aanbieden aan de burgers.

Algemene aanbevelingen

De Vrouwenraad vraagt:

- **Onderzoek mogelijke maatregelen om de handhaving te verbeteren van de [seksisme wet](#)** van 22 mei 2014 die seksisme en misogyn gedrag in de publieke ruimte veroordeelt en strafbaar stelt en om de **reikwijdte van de wet uit te breiden** tot preventie, opleiding, slachtofferbegeleiding, daderbehandeling,... met bijzondere aandacht voor seksisme en misogyn gedrag in **virtuele publieke ruimte** (sociale media, internet, twitter, AI...), seksistische haatspraak en seksestereotypingen die vernederen of aanleiding zijn tot (seksueel) geweld en/of intimidatie en discriminatie, met inbegrip van de ontkenning van sekse als bepalende factor voor de gelijke economische, sociale en culturele mensenrechten van vrouwen en mannen in de publieke ruimte. De wetgeving zou rekening moeten houden met de internationale definitie van seksisme van de Raad van Europa (zie hoger), met verzwarende omstandigheden (zoals leeftijd, leeftijdsverschillen, ongelijke macht,...), passende

rechtsmiddelen en hulp moeten voorzien voor slachtoffers en passende behandeling van de daders;

- een versterking van het wettelijk kader, m.n. een specifiek strafrechtelijk kader om **seksistische haatspraak** gemakkelijker aan te pakken en te bestraffen via een wijziging van artikel 150 van de Grondwet zodat drukpersmisdrijven ingegeven door seksisme onder de bevoegdheid worden geplaatst van de correctionele rechtbank, zoals dit sinds 1999 reeds het geval is voor racistische schriftelijke haatspraak;
- bij decreet **passende maatregelen** te voorzien voor al dan niet intentionele seksistische, misogyne en discriminerende praktijken, in het bijzonder op het niveau van steden en gemeenten van overheden of overheidsinstellingen, die nalaten of weigeren redelijke aanpassingen, diensten of uitrustingen te voorzien die nodig zijn voor het gelijk genot van het recht op toegang en gebruik van de publieke ruimte; maatregelen die aanzetten tot een verandering van het beleid/gangbare praktijk;
- de aanname van een **samenhangend beleidskader** inzake het voorkomen en opheffen van alle vormen van seksisme, misogyn gedrag en discriminatie in (virtuele en fysieke) publieke ruimte, met gerichte doelstellingen, benchmarks, tijdschema's, voortgangs- en resultaatsindicatoren, gepaste budgetten en een monitoring- en evaluatiemechanisme, waaronder rapportage aan het parlement. De voorstellen van de Franse Hoge Raad voor de gelijkheid tussen mannen en vrouwen kunnen hiertoe mee inspireren;¹⁰
- de aanname van een **interfederaal actieplan seksisme** met aandacht voor alle vormen en facetten van seksisme (virtuele en fysieke realiteit) en met – gezien de verdeling van de bevoegdheden - een sterke invulling vanuit de gemeenschappen, met bijdragen van al de verschillende bevoegdheden/bevoegde ministers;
- een **bevoegde instelling** of instellingen/administratie(s) die verantwoordelijk is/zijn voor de registratie en de verzameling van data over de prevalentie van seksisme, misogyn

---

¹⁰ Zie onderzoek van de Franse Hoge Raad voor de gelijkheid tussen mannen en vrouwen: [1er état des lieux du sexisme en France : lutter contre une tolérance sociale qui persiste](#) (17 januari 2019). De HCE stelt voor om een actieplan tegen seksisme te lanceren, met de focus op 5 assen: meten (d.m.v. een jaarlijkse peiling), sensibilisering (d.m.v. campagnes, vorming professionals, nationale dag tegen seksisme), sanctioneren van de daders en opleiding voor professionals, begeleiding van slachtoffers en middelen voor organisaties die slachtoffers bijstaan en een publieke financiering en beleid dat vrij is van seksisme,

gedrag en discriminatie in de openbare ruimte, voor de ontwikkeling van indicatoren, voor de monitoring en evaluatie van het beleid, voor de publicatie van de bevindingen in een tweejaarlijks rapport;

- **nauwe samenwerking** met alle direct betrokken stakeholders, waaronder: steden en gemeenten, het parlement, onderzoekers en de vrouwenorganisaties ... en om acties van het maatschappelijk middenveld die seksisme bestrijden te steunen, zoals acties die seksisme en discriminatie in de openbare ruimte helpen in kaart brengen, die het publiek informeren en sensibiliseren of die obstakels voor gelijkheid helpen opheffen.

Gelijke toegang en gelijk gebruik van de publieke ruimte

Gelijke toegang en gebruik van de publieke ruimte betreft zowel ingrepen in de infrastructuur, inrichting en uitrusting van steden en gemeenten als ingrepen in de organisatie van de besluitvorming en in het aanbod van diensten aan de bevolking.

Ongelijke toegang tot de stad omwille van gebrekkige of ontbrekende infrastructuur, uitrusting, diensten of omwille van onveiligheid zijn uitdrukking van latent seksisme. De weigering om dit bij te sturen is echter een directe inbreuk op het gelijke recht van vrouwen en mannen op economische, sociale en culturele rechten en op de stad.¹¹

De Vrouwenraad vraagt :

- verzeker d.m.v. **wetgeving en convenanten met steden en gemeenten** en instellingen dat lokale overheden gendergelijkheid systematisch meenemen in hun diensten, infrastructuur, publieke ruimte, besluitvorming en begroting en bestaande obstakels voor empowerment en het gelijke recht van vrouwen op de stad opheffen; ondersteun dit d.m.v. een faciliterend financieel beleid;
- ondersteun de ontwikkeling van een **volwaardig participatief lokaal beleid** via regelgeving en convenanten met steden en gemeenten die voorzien in systematisch overleg en partnerschappen met vrouwen en vrouwenorganisaties zodat zij in gelijke mate betrokken zijn bij besluitvorming over diensten, publieke ruimte, infrastructuur en bij beleid om geweld te en seksisme te voorkomen en te stoppen;

---

¹¹ Zie hierover o.m. artikel 2.2 en 3 van het Verdrag over de economische, sociale en culturele rechten en de algemene bemerkingen van het CESCRC comité; de bepalingen van het Vrouwenrechtenverdrag en de algemene aanbevelingen van het CEDAW comité en de aanbevelingen en besluiten van de Habitat Conferentie en Habitat Vergadering.

- ondersteun en stimuleer steden en gemeenten om te investeren in voldoende en voor iedereen **toegankelijke basisdiensten** die economisch en sociaal empoweren, waaronder diensten zoals crèches, naschoolse opvang, vakantieopvang, opvang zieke kinderen, bejaardenhulp, steun voor mantelzorgers en diensten die leiden tot verhoogde autonomie van personen met een beperking. Zorg ook voor voldoende inclusief, betaalbaar, bereikbaar en toegankelijk openbaar vervoer;
- stel voor alle steden en gemeenten de realisatie van **inclusieve lokale infrastructuur** voorop als te bereiken doelstelling tegen 2030. Steun lokaal onderzoek naar het aanbod en het gebruik van de publieke ruimte en de infrastructuur (inclusief de sport en sanitaire infrastructuur) vanuit het perspectief van gelijke rechten van vrouwen en mannen, met aandacht voor kruisende factoren die een extra obstakel kunnen betekenen voor bepaalde personen of categorieën van personen;
- spoor gemeenten en steden aan om een **eigen genderbewuste veiligheidsstrategie** aan te nemen, met aandacht voor seksisme, misogyn gedrag, discriminerende praktijken, onveiligheid en onveiligheidsgevoelens en vermijdingsgedrag van vrouwen en meisjes in het openbare domein. Stimuleer hen om hiertoe specifieke partnerschappen aan te gaan en om initiatieven van lokale (vrouwen)organisaties die veiligheid en het veiligheidsgevoel van vrouwen en meisjes in de publieke ruimte vergroten, te steunen; sensibiliseringsacties zoals de 'Orange Your Day'- campagne, de 16 actiedagen tegen geweld op vrouwen maken daar ook deel van uit;
- zorg voor een aangename, **veilige, groenrijke en gezonde leefomgeving** die voor iedereen vrij en gelijk toegankelijk is door te voorzien in obstakelvrije voetpaden, veilige oversteekplaatsen en fietspaden, aangename (speel)pleintjes, ruimte voor ontmoeting en ontspanning, drinkwaterfonteinen, voldoende toiletten, voldoende verlichting,... . Een aangename ruimte vermindert geweld, vandalisme en onveiligheidsgevoelens. Plan dit samen met de burgers en verzeker dat vrouwen en meisjes hierbij gelijk betrokken worden en wegen op de besluitvorming;
- stimuleer steden en gemeenten om de **engagementsverklaring** "[Wij gaan ervoor! Concrete acties voor duurzame gendergelijke steden en gemeenten](#)" van de Vrouwenraad te onderschrijven.

Meer informatie

- Over urbanisatie, macht, gelijke rechten, toiletten en geweld op vrouwen:
[Gendergelijkheid in de stad](#)
- Over Agenda 2030, gelijke rechten voor vrouwen en duurzame stedelijke ontwikkeling:
[Gendergelijkheid. De lokale uitvoering van Agenda 2030 vanuit genderperspectief](#)
- Aanbevelingen voor het lokale beleid:
[10 punten voor een goed lokaal gelijkekansenbeleid v/m](#)
[Engagementsverklaring concrete acties voor duurzame gendergelijke steden en gemeenten](#)
- [Aanbevelingen voor het federale en Vlaamse beleid \(memoranda en deelmemoranda\).](#)